

Джийн Лидлоф

В ТЪРСЕНЕ НА ИЗГУБЕНОТО ЩАСТИЕ

Концепцията за приемствеността

София, 2011

Преводът е направен по изданието:

JEAN LIEDLOFF
THE CONTINUUM CONCEPT
IN SEARCH OF HAPPINESS LOST
DA CAPO PRESS

Всички права запазени. Нито една част от тази книга не може да бъде размножавана или предавана по какъвто и да било начин без изричното съгласие на „Изток-Запад“.

Copyright © 1977, 1985 by JEAN LIEDLOFF

© Гаяне Минасян, превод, 2011

© Издателство „Изток-Запад“, 2011

ISBN 978-954-321-943-8

ДЖИЙН ЛИДЛОФ

В ТЪРСЕНЕ НА ИЗГУБЕНОТО ЩАСТИЕ

КОНЦЕПЦИЯТА
ЗА ПРИЕМСТВЕНОСТТА

Превод от английски
Гаяне Минасян

*На Адам Ярмолински, Джонатан Милър,
Джон Хордър, Джоунас Салк, Тарзи Витаци
и Дейвид Хърн, които, щом разбраха
принципа на приемствеността, поеха отговорност
да го подкрепят и разпространяват
неговите идеи точно като мен.
И на Маус и Джанет с любов.*

Съдържание

Въведение	
Отзиви от читатели и лични размисли за новото издание	7
Глава първа	
Как коренно промених мисленето си	19
Глава втора	
Принципът на приемствеността	35
Трета глава	
Началото на живота	43
Четвърта глава	
Израстване	91
Пета глава	
Недостиг на основни преживявания	113
Глава шеста	
Общество	141
Седма глава	
Как да започнем да следваме принципите на континуума	155

Въведение.

Отзиви от читатели и лични размисли за новото издание

Относно родителите

Три месеца преди издаването на тази книга през 1975 г. ме помолиха да дам черновата на една двойка, която очакваше първото си бебе. Двата бъдещи родители я изчетоха от край до край. След като Сет се роди и стана на три месеца, се срещнах с майка му Милисът за обяд. Тя ми каза, че заедно със съпруга си Марк, лекар, са твърдо убедени в идеите ми, тъй като напълно отговарят на собственото им усещане за нещата. Тя гореше от желание и други родители да прочетат книгата, но се боеше някои да не се откажат пред перспективата да носят бебето си месеци наред.

– Разбрах какво имаш предвид, но нямах никакво намерение непрекъснато да разнасям бебето със себе си като торба с картофи! – каза Милисът. – Опасявам се, че това може съвсем да отблъсне хората. Защо не предложиш просто „да оставят покупките в детската количка и да вземат бебето“, както веднъж каза по радиото? Повечето хора с готовност ще го направят, а като се приберат от магазина, ще им се прииска да продължат да носят бебето. аз изобщо не оставях Сет – просто не ми се искаше да го правя.

– Именно такава беше целта ми – отговорих аз. – Всичко, за което говоря, губи смисъл, ако изпитваш негативни чувства към бебето, или пък го носиш само защото някой е казал, че така трябва. За да може една майка да се обвърже до такава степен с

бебето и да му се посвети, тя трябва да го е срещнала лично и да се е влюбила в него.

– Аз реших проблема с къпането, като взимам Сет в банята и се къпем заедно. Когато Марк се върне по-рано, обикновено не устоява на изкушението и се присъединява към нас. Освен това обича да спи със Сет не по-малко от мен.

За щастие не се наложи да напускам работа, благодарение на това, че с една приятелка имаме печатница. Тъй като работя права, свикнах същевременно да нося бебето в слинг¹ на гърба си. Когато иска да суче, просто обръщам слинга така, че то да е отпред. Така няма нужда дори да плаче – просто изсумтява и затърсва гърдата. През нощта също – достатъчно е само да започне да рови с муцунка, за да разбере, че е огладняло. Просто му подавам гърдата, без да се налага дори да се събуждам.

Намерих начин да върша цялата домакинска и градинска работа, без да оставям Сет. Оставям го само когато оправям леглото. Тогава пък го подмятам с одеалата и чаршафите и на него много му харесва. Когато трябва да се донесе въглища от мазето, изчаквам Марк да ми помогне. Разделям се със Сет единствено когато яздя коня си. През това време го държи една приятелка. След като сляза обаче бързам да си го взема. Когато го гушна, се чувствам спокойна, че постъпвам правилно.

По време на обяда Сет бе спокоен и тих и, точно като бебетата на йекуана, които описвам в книгата, нямаше никакъв проблем човек да го носи със себе си.

Напълно разбираемо е защо на Запад никой не желае бебета в офисите, магазините, офисите и дори на гости. Те обикновено реват и ритат, размахват ръце и опъват телца и грижата за тях изисква цялото внимание на възрастния, ведно с двете му ръце. В тези деца сякаш е натрупано изключително голямо напрежение поради факта, че дълго време са били лишени от контакт с активни хора, чрез който по естествен начин да разредят неосвободената си енергия. Когато ги вземат в ръце, те са като изопнатата струна. Сякаш се опитват да се отърват от това неприятно усещане, като ритат силно с крака, размахват с ръце и сигнализират на човека,

¹ Подобно на шал приспособление за носене на бебе подобно на нашенската „цедилка“. – Б.пр.

който ги държи, да ги полюлее на колена или да ги подхвърля във въздуха. Милисът бе изненадана от огромната разлика между тялото на Сет и това на други бебета. Тя каза, че неговото телце е отпуснато, а на другите – вдървено като бастун.

Трябва да разберем, че ако се отнасяме към бебетата така, както са правила предците ни в продължение на стотици хиляди години, тези малки създания ще бъдат спокойни, отпуснати и непретенциозни. Само тогава работещите майки, които не искат да се отегчават в пълна изолация от останалите възрастни хора, ще могат да намерят решение на разкъсващото ги противоречие. Когато взимаме бебетата със себе си на работа, те са там, където трябва – а именно с майките си; майките също са там, където трябва – с равни на себе си човешки същества. Те няма да са ангажирани единствено с миене на дупета, а и с нещо, което подобава на интелигентни възрастни като тях. Работодателите обаче не са много склонни да приветстват подобна идея, поне докато не се подобри репутацията на бебетата.

Списание „Жена“¹ направи героичен опит да въведе бебетата в офиса. Подобен героизъм обаче съвсем нямаше да е необходим, ако вместо да изолираме бебетата в бебешки столчета на съседното бюро, им предоставехме физически контакт с живо човешко същество.

Не всеки е способен да приложи на практика принципите на приемствеността отрано и с удоволствие, както направиха Милисът и Марк, които днес имат още деца, отгледани като Сет. Една майка на име Ентия ми писа, как щом прочела книгата, си дала сметка, че вместо на „експертите“ по гледане на бебета, е трябвало да се довери на инстинктивното си чувство. С четиригодишният си син Тревър правила всичко „погрешно“. Сега е бременна с второ дете, което от самото начало ще бъде гледано съобразно принципите на приемствеността. Какво обаче може да се направи за Тревър?

Не е лесно да носиш четиригодишно дете с цел да компенсираш пропилените моменти в детството му, когато е трябвало да бъде носен на ръце. Освен това за него е важно да играе и изследва света както подобава на хронологическата му възраст. Затова

¹ *Ms magazine* – Б.пр.

предложих на Ентия и съпруга ѝ Брайън да вземат детето да спи с тях нощем, а през деня да оставят нещата постарому. Насърчих ги само да му покажат ясно, че е добре дошъл в обятията или скута им и когато е възможно да са на негово разположение физически. Помолих ги също всеки ден да си записват как вървят нещата. Тъй като говорих с тях скоро след като книгата излезе, реших, че преживяванията им може да са от полза и за други.

Ентия последователно си водеше записки. Първите няколко нощи никой не успял да спи. Тревър се въртял и хленчел. Краката му се оказвали в лицата им; лактите – в ушите. Трябвало да му се носи вода по нечовешко време. Веднъж Тревър се извъртял перпендикулярно, избутвайки и двамата на двата края на леглото. Много пъти Брайън едва се довлачвал сутрин в офиса – изнервен, със силно зачервени очи. Ала за разлика от други родители, които след две-три нощи се отказват с думите „Нищо не става; изобщо не можем да спим“, те не се отказали.

След три месеца Ентия ми каза, че вече няма никакви проблеми. И тримата спят като къпани цяла нощ. Значително се подобрило не само взаимоотношението им с Тревър, а и това помежду им. Накрая на разговора Ентия за пръв път спомена: „Освен всичко друго, Тревър престана да е агресивен в градината!“

Няколко месеца по-късно Тревър се върнал по собствено желание в леглото си. Той се наситил на липсващите му бебешки преживявания по време на сън. Новородената му сестра също била в леглото на родителите си, а Тревър знаел, че макар да го е напуснал, винаги може да се върне там, ако усети нужда от това.

Защо не трябва да страдате от чувство за вина, че вие, подобно на всички родители на Запад, не сте се отнасяли правилно към децата си

Една друга майка, Рейчъл, чиито четири деца бяха вече поизраснали, ми писа: „Струва ми се, че не съм чела нищо по-жестоко от вашата книга. Не че не трябваше да я пишете и да я чета. Просто тя успя да ме разтърси, да ме жегне дълбоко и едновременно да ме заинтригува. Не искам да призная, че теорията ви е вярна и

се опитвам с всички сили да ѝ се съпротивя... (Никога няма да ви простя пасажа, в който разказвате какво изживяват бебетата! Господ да ви прости!)... Не мога да повярвам как още не са ви линчували ... Няма майка, която да прочете това и да може да продължи с чиста съвест постарому... Знаете ли, единственото, което ми даваше сили да понеса всички проблеми с децата, бе убеждението, че тези проблеми са нормални и неизбежни – „естествени“, както често ги наричат други майки, детски психолози и автори. Вие направо преобърнахте света ми с идеята, че нещата могат да са другояче. След като прочетох книгата ви, а и още докато я четях, се чувствах толкова депресирана, че ми се искаше да се гръмна“.

За щастие Рейчъл не направи това и ние успяхме да станем близки приятелки. Тя стана голям радетел на идеята за непрекъснатата приемственост, а аз – искрена почитателка на честността и умениято ѝ да борава с думите. Разбирам, че още много други читатели с пораснали деца често изпитват чувствата, изразени от нея – депресия, вина, съжаление.

Естествено е да се ужасим при мисълта какво сме причинили на хората, които обичаме най-много, водени от най-добри намерения. Нека не забравяме обаче какво са ни сторили собствените ни грижовни родители (които са били невежи и невинни точно като нас), както и какво са преживявали самите те. По-голямата част от цивилизования свят се явява съучастник в нашето престъпление да превърнем всяко новородено доверчиво бебе в своя жертва. Това отношение към бебетата и децата се е превърнало в културна норма в нашето общество (тук няма да се занимавам с причините за това). В такъв случай кой би имал правото да поема върху себе си вината или пък да кори другите, че е бил измамен, при положение, че всички постъпват така? От друга страна, ако откажем да признаем какво причиняваме на децата от страх да не излезем виновни, как бихме могли да се надяваме на каквато и да е промяна към по-добро?

Да вземем за пример Нанси – красива беловласа жена, която присъстваше на една моя лекция в Лондон. Тя ми каза, че откакто с дъщеря ѝ (трийсет и пет годишна) прочели книгата ми, се сблизиха повече от всякога. Друга майка, Розалинд, ми каза как потънала в депресия и плакала дни наред. Съпругът ѝ проявил разбиране и търпеливо се грижил за двете им малки момиченца,

докато Розалинд страдала, търсейки начин да се адаптира към новата гледна точка за живота. „В един момент разбрах, че единственият начин да продължа бе да прочета книгата отново – но този път за да събера сили“ – каза ми тя.

За причудливата ни неспособност да виждаме

Веднъж мой познат ми се обади силно развълнуван от някаква случка в автобуса. Той бил седнал зад една индианка с малко дете, които се отнасяли един към друг спокойно и с уважение – нещо, което рядко се наблюдава сред англичаните. „Беше толкова красиво. Тъкмо бях прочел книгата ти и те се озоваха пред очите ми като жива илюстрация. Дълго бях живял сред такива хора, без да забележа това, което сега ми се стори направо очевидно. Определено не бях оценил урока, който можеш да науча от тях, стига да бях проумял как постигат това ... и защо ние никога не го постигаме“.

На Запад сме толкова слепи, че в Англия дори има организация на име „Национална асоциация на родителите на деца, които не могат да спят нощем“. Тя явно функционира на принципа на Анонимни алкохолици – жертвите на ревящите бебета се събират, за да се подкрепят взаимно. Техните страдащи побратими им съчувстват и ги утешават със съвети от рода на „И това ще го израснат“; „Редувайте се със съпруга/съпругата си, така че и двамата да поспивате по малко“; „Нищо няма да му стане, ако го оставите да реве, щом знаете, че няма истинска причина за рев“. *Най-добрият* им съвет е: „Ако нищо друго не даде резултат, може да го вземете да поспи във вашето легло“. В тези мъдрости и дума не става родителите да прекратят войната и да вземат най-последно да повярват на бебетата, които напълно единодушно и пределно ясно показват на целия свят къде е мястото на едно бебе.

За въртенето на света около детето или за прекомерната отстъпчивост

Родителят, чийто ден се върти около грижата за детето, може не само да се отегчи и да стане отегчителен за околните; той най-вероятно няма да е способен и да се грижи пълноценно за детето. Бебето очаква да е включено в живота на някоя активна личност. То очаква да е в постоянен физически контакт с възрастен и да наблюдава и придобива опит в случки, в които ще участва по-късно в живота. Когато е в ръцете на по-голям човек, неговата роля е да бъде пасивно и да наблюдава с изострени сетива. То изпитва удоволствие от време на време да му се обръща внимание, да го целуват, гъделичкат, подмятат във въздуха и т.н. Главната му задача обаче е да попива действията, взаимодействията и околната среда на човека, който се грижи за него – бил той възрастен или дете. Тази информация го подготвя да заеме мястото си сред хората, като му помага да вникне във всичко, което те правят. За съжаление ние изкривяваме този мощен подтик на бебето за наблюдение, като например отговаряме с въпросителен поглед на собствения му въпросителен поглед. Подобно действие изключително притеснява детето; то хваща ума му в окови. Очакването му за силна, заета централна фигура, към която да се прикрепят като периферно същество, се срива. Вместо това то среща емоционално нуждаеща се, сервилна личност, която търси собственото му одобрение и благоразположение. В такъв случай бебето започва да дава все по-силни сигнали, но те в никакъв случай не са признак, че търси повече внимание. С тяхна помощ то се стреми да изиска подобаващите нему преживявания и е силно разстроено от чувството си на безсилие – неговите сигнали, че нещата не са наред, не успяват да му донесат каквото и да е облекчение.

Някои от най-изнервените и „опаки“ деца са тези, чието антисоциално поведение е на практика молба да им се покаже как да сътрудничат. Прекомерната отстъпчивост постоянно лишава децата от пример. Те се нуждаят да наблюдават живот, който се върти около възрастните; в който да намерят търсеното си място в естествената йерархия, основаваща се на разликата в житейския опит; в който желаните им *действия* биват приети и нежеланите им *действия* – отхвърлени, а *самите те* остават неизменно приети.

Децата имат нужда да видят, че ги възприемат като добронамерени човешки същества, които са социални по природа, стремят се да постъпват правилно и постоянно са нащрек за надеждни реакции у по-възрастните, от които да се водят. Детето търси обратна връзка за поведението си. Така например ако счупи някоя чиния, то има нужда някой да се разгневи или натъжи, но без да оттегли добрата си оценка за него като личност, пренебрегвайки факта, че самото то също е било разгневено или натъжено от случилото се и че и без това е решило занапред да внимава повече.

Ако прекалено отстъпчивите родители не демонстрират на детето разликата между желано и нежелано поведение, то често започва да се държи все по-крайно, за да ги принуди да влязат в ролята, която им подобава. Когато търпението на родителите се изчерпи, целият им потискан гняв експлодира върху детето и те го отправят с думите, че „чашата е преляла“. Така детето разбира, че цялото предходно поведение, което родителите са търпели, е било на практика лошо; че те през цялото време са се престрували и не са показвали истинските си чувства; че самото то е непоправимо лошо и че най-после е изчерпало престореното им одобрение и приемане. Това е начинът, по който се разиграват нещата в много семейства. Децата си вадят извода, че от тях се очаква да се „отърват“ с максимално възможното лошо поведение, без нещата да загрубеят дотам, че най-после да излезе найеве колко непоносимо отблъскваща е истинската им същност.

В някои крайни случаи родителите (които често са се сдобили с първото си дете на преклонна възраст) така се прехласват по скъпите си любимци, че не показват какъвто и да е признак за границата между приемливо и неприемливо поведение. Това докарва децата до полуда от притеснение и объркване. Те се бунтуват срещу всяко следващо „Искаш ли това? Искаш ли да направим онова? Какво искаш да хапнеш? ... да правим? ... да си сложиш? Какво да направи мама?“ и т.н.

Познавам едно невероятно красиво момиченце на две и половина годинки, към което се отнасяха именно така. Макар че бе на съвсем крехка възраст, то вече бе престанало да се усмихва и реагираше на умилкванията на родителите си, постоянно опитващи се да му угодят, с мръщене, недоволство и инат – „Не!“ Отхвърлянето му ги правеше още по-нещастни и цикълът се затваряше. Малкото момиченце никога не успя да накара родите-

лите си да ѝ дадат пример, от който да се учи, защото те търсеха твърде много напътствия от нея. Бяха готови да ѝ дадат всичко, което пожелае, но не можеха да разберат истинската ѝ нужда да се ангажират със собствения си живот като възрастни, а тя да се включи в него покрай тях.

Фактът, че децата влагат огромно количество енергия в опити да привлекат внимание, не се дължи на нуждата им от внимание. Те сигнализират, че преживяванията им са неадекватни и се опитват да привлекат вниманието на човека, който се грижи за тях, просто за да го коригират. Този постоянен вътрешен подтик на детето е израз на това, че е разстроено и се чувства безпомощно, тъй като изобщо не е успяло да привлече вниманието му. Постепенно търсенето на внимание се превръща в самоцел, в един вид натрапчив стремеж към надмощие. Ето защо ако отношението на родителя произвежда все повече сигнали у детето, то не е уместно. Никой биологичен вид не би могъл да оцелее, ако представителите му постоянно са се разсейвали от дейността си поради това, че са родители. На света обаче има милиони родители (тези в развиващите се страни), които не са имали „привилегията“ да ги научат как да не разбират сигналите на децата си и да се съмняват в тях. Те живеят в хармония със семействата си и се радват на пламенното и полезно участие на всяко дете над четири години в съвместния им труд.

Нов поглед към психотерапията

Подходът ми към възстановяването на личността от лишенията, претърпени в детството, постепенно еволюира. Докато в началото се стремях да възпроизведа пропуснатите в миналото преживявания, впоследствие насочих усилията си към промяна на вредните изводи, съзнателни и подсъзнателни, загнездени в душата в резултат на тези лишения. От собствената си практика на психотерапевт съм установила, че човек е напълно способен да промени ниските си или негативни очаквания от себе си и света, ако успее да ги разбере и да си даде сметка как са се появили и защо не са верни. Най-силното ни чувство за неадекватност се дължи на убеждението, че дълбоко в себе си сме недостойни. Оп-

ределени наши преживявания са ни подвели и довели до погрешни изводи на крехка възраст, когато още не сме били способни да ги възприемем критично и да ги поставим под въпрос. Страхове – неназованите, смътни заплахи от някакви последствия, които са твърде тежки, за да се осмелим да мислим за тях – спъват свободата на действието и мисълта ни. Тези стракове понякога ни ограничават до такава степен, че изживяваме живота си в един самоналожен затвор.

Ако проследим произхода на този този ужас, ще установим, че преживяванията, които са го породили, могат да уплашат само малко дете. Тогава най-после ще сложим край на непрестанните изтощителни усилия да избегнем директната среща с него. Така ще станем господари на онази част от живота си, която е била в плен на страха и ще си позволим да бъдем или да правим всичко, което преди това сме си забранявали – да успяваме или да се проваляме, да бъдем „добри момчета“ или да престанем да бъдем толкова „добри“; да обичаме или да приемем нечия любов; да поемаме рискове или да престанем да поемаме рискове. Ще можем да правим всичко това, без да сме под властта на някакво нездраво вътрешно принуждение, осуетяващо собствената ни преценка, била тя инстинктивна или интелектуална.

В края на 70-те години имах шанса да се присъединя към д-р Франк Лейк в центъра му в Нотингам, Англия, след като близо трийсет години бе провеждал пионерски изследвания в областта на терапията на базата на абреакция¹. Той бе чел тази книга и държеше да ми покаже, че човешките същества могат да страдат (тема, която силно ме вълнува) не само след раждането, а още по време на вътреутробното си развитие, което също играе формираща за личността роля. Драматичният начин, по който множеството му пациенти (а впоследствие и някои от моите) са изживели повторно този период, ме убеди, че той е прав. Нещо повече, той възпроизведе подобни абреакции в мен още преди да бях успяла да видя как други хора се свиват в ембрионална

¹ **Абреакцията** е термин в психоанализата, обозначаващ изплуването в съзнанието на изтласкани афекти. Когато дадени чувства и емоции се потиснат поради травматичния си характер, те впоследствие могат да се върнат обратно при положение, че афектът и вербализацията навлязат в съзнанието едновременно. – Б. пр.

поза от безпомощност, движат крайниците си по специфичния за ембриона начин и издават звуци и изразяват емоции, типични за този етап на развитие.

И до днес продължавам да употребявам тази техника, ако клиентите ми изпитат нужда да знаят за раждането си и ранните си детски или вътреутробни преживявания. Според мен драматичните абреактивни преживявания често не са терапевтични сами по себе си. Преживяването е ценно дотолкова, доколкото допринася за информираността на пациента, която от своя страна се интегрира в новото му разбиране за неговия живот (вносяйки промяна в дотогавашните му представи). Понякога абреакцията се оказва последното парченце от пъзела, което прави възможен скока от разбиране към осъзнаване, и човек променя поведението си в съответствие с новооткритата истина. Носител на промяната обаче е самата истина и то *само* истината, независимо как се достига до нея – чрез упорито детективско самоизследване с помощта на индукция или дедукция; чрез преоценка на неосъзнатите убеждения от времето на детството (обикновено свързани с това какво е да си „добър“ и „лош“); или чрез абреакция или информация на базата на реакции на други хора, които не са имали причина да забравят събитието, възприето като катаклизъм от пациента. Обикновено освобождаващият ефект от този процес се проявява доста бързо и дава възможност за настъпването на значителни промени само за няколко месеца вместо за години.

В светлината на принципа на приемствеността човекът, който търси помощ, е поначало правилно същество, чиито специфични за вида му нужди не са били задоволени. Прецизно еволюиралите му очаквания са срещнали „праведния“ гняв и отрицание на хората, от които се е очаквало да ги уважават и задоволят. За съжаление когато родителите не откликват на сигналите на детето, те му внушават, че е недостойно за обич и някак недостатъчно „добро“. То не е способно да прецени, че те не са прави; затова приема себе си са грешно. Ето защо ако разбере, че неговият плач, мусене, съмнения в себе си, апатия или бунт са били напълно нормален човешки отклик на неправилното им отношение, цялото му усещане за себе си се променя. Смятам, че преразглеждането на личната история на човек в тази светлина води до чудесни резултати; то създава целебна атмосфера за хора, привикнали да ги карат да се чувстват недостойни, нежелани или

виновни. С радост чувам, че много други психотерапевти също намират принципа на приемствеността за полезен и го прилагат в работата си както на преподаватели, така и в личната си практика с пациенти.

За десетте години, изтекли от появата на тази книга, се наблюдава значително подобрене на климата за нейните идеи в редица области – в акушерството, грижата за децата, социалните институции, психологията и обществото като цяло. Все повече нараства гладът за надеждни принципи, които да следваме в живота. Наскоро бях особено окуражена от една филмова рецензия в „Тайм“, която гласеше: „Чувството на героинята за социална отговорност се формира от безпогрешния ѝ инстинкт, а не от съмнителни идеологии“.

Надявам се това ново издание, както и преводите на книгата на други езици, да помогнат на „безпогрешния инстинкт“ да внесе все по-голямо просветление по отношение на силно съмнителните ни идеологии.

Лондон, 1985 г.

Глава първа.

Как коренно промених мисленето си

Макар че тази книга не е повествователна, а цели да изложи една идея, би било добре да разкажа нещичко за мен и за това как бе подготвена почвата, в която въпросната идея пусна корени. Това ще хвърли светлина върху причините, поради които възгледите ми се отдалечиха толкова много от тези на американците от ХХ в., сред които израснах.

Заминах за южноафриканските джунгли без никакво намерение да доказвам теории. Бях водена от обикновено любопитство към индианците и смътното очакване, че е възможно да науча нещо важно. Във Флоренция, по време на първото ми пътуване в Европа, бях поканена от двама италиански пътешественици да се присъединя към тях в търсенето на диаманти по река Карони във Венецуела, приток на р. Ориноко. Това стана в последния момент и имах само двацет минути, през които да взема решение, да се втурна към хотела, да си събера багажа, да хукна към гарата и да скоча на влака, потеглящ от перона.

Всичко бе изключително драматично. Когато обаче трескавото препускане внезапно приключи и на бледата светлина, едва процеждаща се през прашния прозорец, съзрях купето, пълно с кувари, изведнъж ме достраша. Осъзнах, че отивам в истинска, дива джунгла.

Въпреки, че на момента нямах време да осмислям причините, поради които исках да отида, аз реагирах незабавно и решително. Това, което ме привлече неустойимо, не бяха диамантите, макар че търсенето на съкровища в тропическа река ми изглеждаше далеч по-привлекателно от всяка друга работа, която можех да си представя. За мен магията се криеше в думата „джунгла“ и това вероятно се дължеше на една случка от детството ми.

Бях на осем и тогава случилото се ми се струваше много важно, а и до днес продължавам да смятам така. Осени ме нещо като прозрение за съществуването на някакъв всеобхватен ред, което обаче не разкриваше нито същността му, нито как бих могла да запазя спомена за него във всекидневието си. Тогава бях разочарована, че въпреки, че най-после бях зърнала загадъчната неуловима истина, това не ми помогна ни най-малко да се оправям по-добре в житейската каша. Краткотрайното видение бе твърде крехко, за да мога да го приложа на практика. Ала въпреки това то успя да влезе в разрез с всичките ми желания и привички. Тази книга е посветена на търсенето на това усещане за пълен ред, за правилност (поради липса на по-точен израз), което изпитах тогава.

Това се случи, докато се разхождахме из горите на щата Мейн, където бях на летен лагер. Бях изостанала на края на колоната и бързах да настигна останалите, когато изведнъж зърнах през дърветата една горска поляна. В дъното ѝ беше избуяла великолепна ела, а по средата имаше хълмче, покрито с яркозелен мъх. Той проблясваше на лъчите на следобедното слънце, които се процеждаха през наситеното синьо-зелено на боровата гора. През тесния процеп между клоните прозираше кристално синьо небе. Гледката създаваше толкова дълбоко усещане за пълнота и всеобхватност, че аз се заковах на място. Приблжих се до полянката и полека, като че се намирам на свято място, навлязох в центъра ѝ. Седнах на хълмчето, след това легнах и допрях буза до свежия мъх. „Тук е!“ помислих си аз и усетих как напрежението и тревогите, изпълнили живота ми, си отиват. Най-после открих ситуация, в която нещата бяха така, както трябва да бъдат. Всичко бе на мястото си – дървото, земята под него, скалата, мъхът. Картината щеше да е напълно правилна през есента; щом завалеше сняг пък, щеше да е свършено зимна. След това щеше отново да настъпи пролет и едно по едно да разгърне чудесата си – всяко със своя собствен ритъм. Едни неща щяха да са умрели, други щяха да се раждат – и всички те щяха да са все така изключително правилни и на мястото си.

Почувствах, че съм открила липсващия център на нещата, ключа към свършената им правилност. Усетих, че на всяка цена трябва да запазя новото знание, което усещах така ясно на това място. За момент бях изкушена да отнеса със себе си малко мъх

за спомен; спря ме обаче една мисъл, подобаваща по-скоро на възрастен, отколкото на дете. Внезапно се побоях, че ако запазя този амулет от мъх, може да изгубя това, което бе истински ценно: самото си прозрение. Реших, че ако разчитам на мъха да съхранява видението ми, един ден може да се окаже, че имам само шепа изсъхнал треволяк.

Така че не взех нищо. Вместо това си обещах всяка нощ преди заспиване да си спомням за Поляната и никога да не губя връзката с успокояващата ѝ сила. Макар че бях само на осем, ясно съзнавах, че колкото повече раста, толкова повече ще се обърквам от ценностите, внушавани от моите родители, учители, връстници, гледачки, лагерни съветници и други. Разбирах, че годините ще ми донесат само усложнения и ще затъна още по-дълбоко в непрогледната мъгла от идеи за „правилно“ и „грешно“, приемливо и неприемливо. Вече бях започнала да навлизам в нея и я познавах достатъчно добре. Усещах, че ако успея някак да запазя спомена за Поляната, той ще ми помогне да не се изгубя.

Лягайки си в лагерното легло онази нощ, аз си припомних Поляната и се изпълних с чувство на благодарност. Тогава поднових обета си да пазя видението. Картината в мен остана жива в продължение на години и всяка вечер извиквах в съзнанието си хълмчето, елата, светлината и усещането за пълнота.

С годините обаче често започнах да се хващам, че съм забравила Поляната в продължение на дни или дори седмици. Опитах се да си върна усещането за спасение, с което ме опиваше образа ѝ. Животът ми обаче се промени. Опростенческото деление в детската градина на добри и лоши момичета постепенно бе изместено от противоречията на моята култура и семейство, което изповядваше някаква специфична смесица от викториански ценности и представи за приличие от една страна, а от друга имаше силно изявена склонност към индивидуализма, ценеше либералните възгледи и талантите в областта на изкуството и най-вече будния и самобитен интелект като този на майка ми.

Към петнайсетата си година осъзнах с някакво тъпо, неясно чувство за тъга (тъй като не можех да си спомня за какво точно тъжах), че бях забравила за какво ми говореше Поляната. Макар че си спомнях прекрасно горския пейзаж, смисълът му ми бе убягнал. Бе станало точно това, от което се опасявах, когато се въздържах да си взема мъх за спомен. Ролята на празния амулет

сега бе заета от един обикновен спомен за горски пейзаж – някаква поляна.

Живеех с баба си и когато тя умря, реших да замина за Европа, макар че още не бях завършила колежа. Скръбта по загубата ѝ не ми позволяваше да си изясня трезво какво точно искам, но тъй като всяко общуване с майка ми силно ме разстройваше, реших, че трябва да направя огромно усилие и да стъпя на собствените си крака. Ни най-малко не бях привлечена от нещата, които очаквах от мен да искам – да работя и пиша за модни списания, да стана модел или да продължа образованието си.

Докато корабът плаваше към Франция, ридаех в каютата ужасена, че съм изоставила познатия ми живот, залагайки всичко на някаква неясна надежда. Въпреки това за нищо на света не исках да се връщам назад.

В Париж се скитах, рисувах и пишех поезия. Предложиха ми работа като модел за Диор, но аз не я приех. Имах връзки с френското списание *Vogue*, но не прибягнах до тях, освен за случайни ангажименти, които не изискваха от мен сериозно посвещение. Независимо от всичко обаче в тази чужда страна се чувствах като у дома си повече, отколкото в Ню Йорк. Долавях, че съм на прав път, макар все още да не можех да кажа какво точно търся. През лятото отидох в Италия – първо във Венеция, а после, след едно посещение на вила в Ломбард, до Флоренция. Там срещнах двамата млади италианци, които ме поканиха в Южна Америка на лов за диаманти. Тогава за втори път, точно както когато напуснах Америка, изтръпнах от дързостта на предприетата от мен стъпка, но и за миг не ми хрумна да се откажа.

Когато след множество подготовки и отлагания експедицията най-после започна, ние поехме нагоре по течението на река Каркупи – малък неизследван приток на р. Карони. За един месец успяхме да напреднем доста въпреки препятствията. Трябваше да преодоляваме главно дървета, паднали напреко на реката, през които изсичахме проход за кануто с брадви и мачета, или водопади и бързеи, през които пренасяхме екипировката, тежаща близо тон, с помощта на двама индианци. Когато установихме базовия си лагер, за да изследваме няколко вливащи се в реката потоци, тя бе два пъти по-малка, отколкото когато поехме по нея.

Този ден почивахме за пръв път, откакто тръгнахме по Каркупи. След закуската италианският ни водач и двамата индианци

се заеха да изследват местността, а другият италианец остана да се полюшва блажено в хамака.

Аз взех една от двете книги, които бях избрала от оскъдния асортимент с английски заглавия на летището в Сиудад Боливар, и се настаних на корените на едно голямо дърво, надвесено над реката. Вгълбих се в първата глава, но още преди да я завърша с внезапна сила ме озари прозрение: „Тя е тук! Поляната!“ Изведнъж ме заля цялата възбуда от едновременното ми детско откритие. Бях загубила Поляната, а сега тя се върна при мен като че във вариант за възрастни – в най-голямата джунгла на света. Тайните на живота в джунглата, привичките на животните и растенията в нея, драматичните ѝ бури и залези, змиите, орхидеите, пленителната ѝ девственост, трудността, с която си проправяш път в нея и щедрия начин, по който раздаваше красотата си, ѝ придаваха още по-могъщо и завладяващо излъчване на „правилност“. Тя създаваше усещането, че „всичко е наред“, но в по-голям мащаб. Гледана от самолета, джунглата изглеждаше като безбрежен зелен океан, простиращ се във всички посоки до хоризонта, изпъстрен с реки, издигащ се над сурови планини, прострян под небето в отворените длани на платата. Всяка нейна клетка трептеше от жизненост и правота – вечно променящата се, паразитно ненакърнима и неизменно непогрешима джунгла.

Радостта ми този ден ме накара да мисля, че съм открила търсеното, че съм достигнала целта си – успех да прозра живота ясно и в най-чистата му форма. Това бе „правилността“, която се опитвах да съзря сред мъглата в моето детство. По-късно пък, в юношеството, често до зори бях водила разгорещени разговори, дискусии и спорове в желанието си да се докосна до усещането за тази правилност.

Това бе Поляната – изгубена, намерена и разпозната. Този път завинаги. Всичко, което ме заобикаляше, бе напълно правилно – родено, дишащо, умиращо и заменяно в безупречна хармония в съвършения ред на цялото.

Нежно прокарах ръце по големите корени, обгърнали ме като кресло, и започнах да се замислям дали да не остана в джунглата до края на живота си.

Когато в края на експедицията по Каркупи (да, намерихме няколко диаманта) се върнахме в малката ни база Лос Карибес, с изненада открих в огледалото, че бях качила килограми и за пръв

път в живота си можех да кажа, че съм по-скоро слаба, отколкото хърбава. Чувствах се по-силна, по-можеща и по-смела от когато и да било. Аз процъфтявах във възлюбената ми джунгла. Имах още шест месеца да мисля как да остана след експедицията; още не се налагаше да решавам практически проблеми.

След като тези месеци изтекоха обаче, бях готова да си тръгна. Цъфтящото ми здраве бе разклатено, след като прекарах малария. Духът ми бе паднал, тъй като изпитвах постоянен глад за месо и зеленолистни зеленчуци. Давах цял диамант, независимо колко ми бе струвало да го намеря, за една чаша портокалов сок. Освен това бях по-слаба от всякога.

Седемте месеца и половина, прекарани в джунглата, ми дадоха много по-задълбочена картина за съвършения ѝ ред. Бях видяла индианците таурипани – не само двамата, които работеха за нас, а цели кланове. Гостувах на семейства в колибите им, срещнах пътуващи търговци и ловци. Те водеха живота на биологичен вид в собствения си хабитат. Не получавах никаква подкрепа от външния свят, ако не се считат мачетата и стоманените брадви, изместили техните каменни инструменти. Това бяха най-щастливите хора, които някога бях виждала, макар че тогава още не си давах сметка за това. Въпреки че бяха по-дребни и не така мускулести, като нас, те можеха да носят много по-тежък товар на далеч по-големи разстояния от най-добрите европейци. Мисленето им бе съвсем различно от нашето. Когато питахме: „Как да стигнем до Падакапа – по реката с кану или пеш по брега?“, индианецът отговаряше „Да“. Аз дори не можех да ги възприема като хора като нас, въпреки, че ако ме бяха попитали, щях демонстративно да заявя обратното. Всичките им деца без изключение се държаха добре; те никога не се биеха, винаги се покоряваха с радост и незабавно и възрастните не ги наказваха; нито едно от тях не можеше да се нарече „хулиган“. Тогава обаче изобщо не се запитах на какво се дължи това. Бях убедена, че джунглата е права, както и че каквото и да търся, ще го намеря именно в нея. Първоначално обаче не очаквах, че правилността и жизнеността на нейната екосистема, растения, животни, индианци и всичко останало могат да предоставят някакъв отговор и решение за личния ми живот.

По това време тези идеи не се бяха избистрили в съзнанието ми. Леко се срамувах от нарастващия си глад за спанак, портока-

лов сок и почивка. Бях влюбена безумно и романтично във величавата, невъзмутима гора и още докато се приготвях да замина, кроях планове как да се върна. Истината бе, че не бях открила правилността за себе си. Бях успяла единствено да я зърна мимолетно и да я разпозная от страни. Някак ми убягваше нещо съвсем очевидно: че индианците, които бяха човешки същества като мен и същевременно – неразделна част от съвършенството на гората, са общият знаменател, звеното, което да свърже неясната ми вътрешната необходимост със заобикалящата ме отвсякъде хармония.

Все пак някои прозрения успяха да си проправят път до заслепеното ми от цивилизацията съзнание. Едно от тях бе свързано с общоприетото ни схващане за работата. Бяхме разменили твърде малкото си алуминиево кану за доста по-голямо, което бе издълбано от цял ствол. Освен нас, то побираше още седемнайсет индианец – и то след като целият им багаж се добавеше към нашия

Новооткритата ми свобода обаче скоро отстъпи пред тиранията на навика и поддаде под огромната тежест на културните внушения, които могат да бъдат отхвърлени само с последователни съзнателни усилия.

По-късно ми бе подсказано още нещо за човешката природа и труда.

Две индиански семейства живееха в колиба, гледаща към прекрасна бяла лагуна под формата на широк полукръг в скалите, от който се виждаха водопадите на Карони и Арепучи. Единият мъж, който бе глава на семейството, се казваше Пепе, а другият – Цезар. Пепе разказа следната история.

Цезар бил „осиновен“ от венецуелци на много ранна възраст и отишъл да живее с тях в един малък град. Там ходел на училище, научил се да чете и пише и бил отгледан като всеки венецуелец. Когато пораснал, той, както мнозина от жителите на тези градове, дошъл в горната част на Карони да си изпробва късмета в търсене на диаманти. Докато работел с група венецуелци, Мундо, вождът на Таурипаните в Гуайпару го познал сред останалите.

– Не те ли бяха взели да живееш с Хосе Гранде? – попитал Мундо.

– Да, отгледал ме е Хосе Гранде – отговорил Цезар.

– Значи си се върнал у дома си. Ти си таурипан – казал Мундо.

След известен размисъл Цезар решил, че ще живее по-добре като индианец, отколкото като венецуелец и дошъл в Арепучи при Пепе.

Цезар живял със семейството на Пепе в продължение на пет години, оженил се за красива таурипанка и му се родило малко момиченце. Тъй като не обичал да работи, той и жена му се хранили с това, което Пепе успявал да отгледа на своята нива. Цезар с радост открил, че от него не се очаква нито сам да си разчисти нива, нито да помага с работата в нивата на Пепе. Тъй като Пепе обичал да работи, а Цезар – не, всички били доволни.

Жената на Цезар обичала да приготвя касава за храна заедно с другите жени и момичета. Той обаче ходел единствено на лов за тапири и понякога друг дивеч. След няколко години му харесало да лови риба и започнал да добавя своя улов към този на Пепе и двамата му синове, които били запалени рибари и снабдявали неговото семейство с не по-малко риба, отколкото своите.

Малко преди да пристигнем при тях, Цезар решил да си разчисти собствена нива и Пепе му помогнал за абсолютно всичко, като се започне от избора на място и се стигне до повалянето и изгарянето на дърветата. За Пепе работата била още по-приятна, тъй като през цялото време можел да разговаря и да се шегува със своя приятел.

След пет години уверения, Цезар най-после почувствал, че никой не го принуждава да си направи нива и можел спокойно да се наслади на работата, точно като Пепе и останалите индианци.

Всички в Арепучи били радостни, каза Пепе, защото Цезар бил започнал да става все по-недоволен и раздражителен. „Той винаги е искал да си направи нива, само че не го знаеше!“ каза мъжът през смях. За него бе безумно смешно, че човек може да не е наясно колко много иска да работи.

По онова време тези своеобразни знаци, че характерът на труда в цивилизованите страни изобщо не отговаря на потребностите на човешката природа, не ме наведоха на каквито и да било принципни изводи по въпроса. Макар и да не успях да формулирам какво точно искам да узная, както и че изобщо търся нещо, аз поне си дадох сметка, че съм на верен път. Това бе достатъчно, за да успея да поддържам курса за следващите няколко години.